

Особливості економічного розвитку м. Ньюкасл на початку XX ст. за матеріалами фотоальбому «Photographic View Album of Newcastle-on-Tyne»

Важко переоцінити значення фотодокументів для вивчення історичного минулого. Старі фото назавжди закарбували історію людей, їх сімей, і, навіть, міст. Вивчення фотографій надає можливості звернути увагу на різні сторони розвитку суспільних відносин, об'єктивно оцінити чинники та фактори економічного розвитку. Отже, стаття присвячена вивченню альбому фотографій під назвою «Photographic View Album of Newcastle-on-Tyne» [6].

Цей альбом був виданий під патронатом відомого у місці ювелірного магазину під назвою «The London Emporium», який належав Марку Абрахамсу. Із рекламного повідомлення, яке було розташовано на останній сторінці альбому, відомо, що магазин було засновано у 1885 р. Реклама наголошує, що крім торгівлі ювелірними прикрасами із золота та срібла, магазин також торгує дорогим фарфором, посудом відомих марок, і «багатьма іншими речами на спогад» [6, р. 21]. Поліграфія альбому та розкішне оформлення його обкладинки є свідомством того, що торгівельні справи йшли у власника магазину досить добре. Про це свідчить і вказана у рекламі адреса магазину. Це респектабельна вулиця Грейджер, 63. Нажаль, в альбомі не вказана дата його друку. Але, примірний рік його виходу у світ все ж встановити можливо, звернувшись до уважного розгляду фотографій.

Отже, метою статті є аналіз фотографій, які проливають світ на формування та зростання промислового та торгівельного потенціалу міста.

Відомо, що Ньюкасл знаходиться на південному сході Англії. Головною водною артерією міста є річка Тайн. Починаючи з XIX ст. Ньюкасл був важливим промисловим центром, основу економіки якого складала вугледобувна промисловість. Розвивались також суміжні з вугільною промисловістю суднобудівельна галузь та ма-

шинобудування. Швидкими темпами зростали фінансова сфера та роздрібна торгівля. На початку другої половини XIX ст. Ньюкасл стає центром індустріального регіону Tyneside. В пошуках роботи до міста прибувають люди. Населення Ньюкасла активно зростає. Це було загальною тенденцією для всієї Англії [3, с. 554]. Більшість робітників оселялась у переповнених квартирах, що були розташовані у центрі міста. Фото із альбому, яке підписано «A Bit of Old Newcastle» закарбувало один із прикладів такого житла [5, р. 14]. Вузька вулиця утворена старими цегляними будинками. Маленькі тротуари та сама вулиця вкриті нерівною кам'яною бруківкою. Зовнішній вигляд цих будинків яскраво ілюструє бідне життя їх мешканців. У той же час, у другій половині XIX ст. відмічається формування великого попиту на кам'яне вугілля. Між 1850 р. та 1900 р. його видобуток збільшився у шість разів [4, с. 556]. Це призвело до необхідності розвитку інфраструктури міста та територій навкруги. Повз береги Тайну зростали нові доки та вугільні порти. На фото, які підписані «Newcastle from Rabbit Banks» та «Elswick Works», зображені саме склади та інші промислові об'єкти міста [6, р. 3, р. 15]. Останнє фото вражає масштабністю цих споруд.

Зростання економіки регіону вимагало звернути увагу на модернізацію транспортної системи. Будівництво локомотивів на довгі роки стало пріоритетним напрямком. Перша залізнична дорога, яка проходила через Ньюкасл і з'єднувала його з містом Карлайл, була побудована у 1838 р. З 1870 р. і до початку XX ст. кількість вугілля, що перевезла залізниця, зросла з 16 млн т. до 41 млн т. Однією з відоміших фірм, що займалась інженерними роботами на залізниці Ньюкасла, була фірма, яку очолював Роберт Стівенсон. На ній працювало біля тисячі робітників. До речі, він був сином відомого винахідника Джорджа Стівенсона, який заснував у Ньюкаслі фабрику з виробництва локомотивів ще у 1823 р. Крім цього, Д. Стівенсон брав активну участь у проектуванні низки залізничних доріг у Англії. Він керував будівництвом першої лінії залізниць (Стоктон — Дарлінгтон). Потім працював над будівництвом осі північ-південь між Лондоном та Едінбургом. Саме ця гілка залізної дороги проходила через

Ньюкасл, де постала необхідність будівництва мосту через річку Тайн. Саме Д. Стівенсон був розробником цієї величної споруди [5, р. 89–90]. Недарма цей міст отримав назву High level bridges і був відображений на декількох фото із альбому [6, р. 2–4]. Одна із сторінок альбому присвячена і самому Стівенсону [6, р. 11]. У центрі міста йому був встановлений монумент, який свідчив про повагу як до піонера залізних доріг, так і про важливий внесок залізних доріг у розвиток Ньюкасла. Продовжуючи розгляд мостів, фото з якими містились на сторінках альбому, неможливо не звернути увагу на міст, що також з'єднував береги річки Тайн [6, р. 2]. Він був побудований поряд з залізничним мостом Стівенсона, але був значно нижчим за нього. Вже у 70-ті рр. XIX ст. виникла необхідність з'єднати район Гейтсхед та набережну Ньюкасла. Вкрай важливим було при цьому не обмежити прохід кораблів по річці Тайн. Цей проект розробив видатний бізнесмен та благодійник м. Ньюкасл — Д. Армстронг. Його фірма приділяла увагу інноваціям у будівництві. Новий міст міг обертатись. Посеред річки було зведено опорну споруду, у якій містився гідравлічний пристрій. Саме завдяки ньому міст повертався і давав вільний прохід водному транспорту. Він був урочисто відкритий влітку 1876 р. та отримав назву Swing Bridge [5, р. 91].

Слід зазначити, що судноплавство відігравало важливу роль у економічному розвитку Ньюкасла. Багато хто із власників шахт використовував саме водний шлях для транспортування вугілля. Кількість перевезень по річці Тайн зростала досить швидкими темпами: у 1700 р. — 500 т. вугілля, у 1750 р. — 1,2 млн т., у 1880 — 2,2 млн т. за 1 рік [2]. Ньюкасл мав і свої суднобудівні заводи. Фірми Уільяма Мілберна і Чарльза Мітчелла виготовляли судна не тільки для шахтових магнатів Ньюкасла, їх судна користувались попитом у всьому світі. Ще у 1850 р. у Ньюкаслі була скликана комісія, яка повинна була розглянути питання покращення умов судноплавства по р. Тайн. Першим на черзі було питання про поглиблення дна ріки. Визнаючи, що промисловість Ньюкасла багато у чому залежить від судноплавства, основну суму на ці роботи виділили підприємці Ньюкасла [5, р. 91–92]. Також було споруджено нові пірси. Саме вони зображені на одному з фото із альбому [6, р. 20].

Звернемо увагу ще на одну з сфер розвитку промисловості Ньюкасла, становлення якої знайшло відображення на сторінках фотоальбому. Власники вугільних шахт інвестували у кампанії, які були постачальниками електроенергії. Це було досить далекоглядним рішенням, бо ринок електрики збільшував попит на вугілля. Як слідство цього у Ньюкаслі почався активний розвиток суспільного транспорту, а саме трамваїв. Вже у другій половині XIX ст. виникла необхідність у суспільному транспорті. Необхідно було з'єднати робітничі окраїни з центром міста, надати можливості робітникам переселитись з перенаселеного центру та, одночасно, мати можливість швидко дістатись до роботи. Кінні трамваї почали використовуватись у Ньюкаслі з 1879 р. Перші електричні трамваї з'єднали райони Бейкера, Елвіка, Госфорта з центром міста. Це сталось у 1901 р. [5, р. 89]. Ця дата надає можливості визначити приблизну дату виходу у світ і самого альбому. Річ у тому, що на декількох фото зображені саме електричні трамваї. Значить, ми можемо стверджувати, що альбом був надрукований не раніше 1901 р.

Незважаючи на той факт, що Ньюкасл мав імідж індустріального міста, торгівля в ньому грала не менш важливу роль. Починаючи з XVIII ст. зростання населення та транспортних зв'язків створювали умови для розвитку торгової сфери. Роздрібна торгівля була гарно інтегрована у міське середовище. Якщо поглянути на фото, то можна помітити той факт, що всі перші поверхи будинків віддані під магазини. І це не дивно, бо шахтарі цього регіону були одними з високооплачуваних робітників. Вони заробляли біля 1 фунта за неділю [3, с. 451]. У свою чергу, маса клерків та різного роду міських службовців теж мали гарний прибуток і могли витратити його в магазинах Ньюкасла. Проаналізуємо, якою мірою торгівля сприяла модернізації самого міста. На початку XIX ст. основна торгівля була зосереджена на набережній Ньюкасла. Однак у 1830-х рр. Річард Грейнджер, відомий архітектор та меценат, цілеспрямовано почав розвивати тогочасне так зване «верхнє» місто. Це сучасний центр Ньюкасла, який був складений з дев'ятьох нових вулиць. Вони були спроектовані надзвичайно елегантно та вишукано. Величні будівлі, широкі тротуари мали великий потенціал для майбутнього торго-

вого простору. Саме в цей час на таких вулицях як Neville Street, Grainger Street, Grey Street з'явилися універмаги та респектабельні магазини. Але особливого блиску цей район набув у 80-ті рр. XIX ст. Саме в цей час була проведена нова реконструкція міста, спонсорами якої виступили найбагатші підприємці. Реконструкція обійшлася їм у 30000 т. фунтів [5, р. 198–199]. Центральна територія Ньюкасла була перетворена в спокійний і впорядкований простір, вільний від брудних вулиць, нерівної бруківки та інших небезпек, які можуть відвернути потенційних покупців. Перспективні фото цих вулиць у альбомі також привертають увагу глядача своїми барочними та готичними будинками, та великою кількістю дорогих магазинів. Саме на вулиці Grainger Street був розташований і ювелірний магазин Марка Абрахамса. Цей будинок був спроектований Гібсоном Кайлом у 1869 р. у готичному стилі. Він належав респектабельному підприємцю та господарю декількох магазинів Вільяму Саттону [5, р. 212–213]. Марк Абрахамс винаймав тут площу для свого магазину, і так діяли і інші підприємці, бо нерухомисть у цьому районі була надзвичайно дорогою.

Відомо, що ще у 1906 р. магазин перебував за цією адресою. Подальша доля магазину та його власника, нажаль, поки що невідома. Але альбом, що був виданий на гроші від торгівлі ювелірними прикрасами, назавжди зберіг вигляд міста Ньюкасл початку XX ст. Він є свідомством не тільки серйозних перетворень та зрушень у економіці міста. «Саме в Британії виник новий клас підприємців-роботодавців, гордий своєю енергією і прагненням до нововведень, який шукав прибутку, а не феодинів або рентинів» [1, с. 78]. На основі аналізу матеріалів із альбому можливо прийти до висновку про вагомі соціальні зміни. Слід звернути увагу на стиль життя провідних громадян міста, які саме в цей період повною мірою перетворилися у правлячу еліту. Їх ділова активність була пов'язана з Ньюкаслом, і вони усіма силами сприяли тому, щоб розвивати не тільки свою справу, але і направляли зусилля та значну частину своїх статків на поліпшення рівня життя та культури цього міста. Мабуть тому проста рекламна акція ювелірного магазину переслідувала ще і мету популяризації м. Ньюкасл. А згодом і сам альбом перетворився на культурно-історичну пам'ятку.

1. Бриггс Э., Клэвин П. Европа нового и новейшего времени. С 1789 года и до наших дней / пер. с англ. А. А. Исэрова, В. С. Нестерова. М.: Издательство «Весь мир». 2006. 600 с.
2. Осборн Р. Цивилизация. Новая история Западного мира / пер. с англ. М. В. Колопотин. М.: АСТ Publisher. 2018. 768 с.
<https://www.livelib.ru/book/1002852316-tsvilizatsiya-novaya-istoriya-zapadnogo-mira-rodzher-osborn>
3. Пикард Л. Викторианский Лондон / пер. с англ. В. Кулагиной-Ярцевой, Н. Кротовской, М. Бурмистровой. М.: Издательство Ольги Морозовой. 2011. 528 с.
4. Тревельян Дж. М. История Англии от Чосера до королевы Виктории / пер. с англ. К. Н. Татариновой. Смоленск: Русич. 2002. 624 с.
5. Johnson M. Architectural taste and patronage in Newcastle upon Tyne, 1870–1914. Doctoral thesis, Northumbria University. 2008. 613 p.
<https://core.ac.uk/download/pdf/4148628.pdf>
6. Photographic View Album of Newcastle-on-Tyne. Published by The London Emporium. 63 Grainger Street West. Newcastle-on-Tyne. 21 p.

Присяжнюк О. М.

Зародження «Товариства антикварів Лондона»

Існуюче сьогодні національне історико-археологічне наукове товариство Великобританії «Королівське товариство старожитностей» було засновано в 1707 році під назвою Товариство антикварів Лондона.

В даний час антикваріанізм прийнято розглядати, з одного боку, як явище, що передує сучасній археології, а з іншого воно цікаве для істориків мистецтва як невичерпне джерело художніх цінностей, милуванню красою яких антиквари минулих століть віддавали стільки часу [5, с. 172]. Звернемося спочатку до історії самого явища. Першим, хто отримав титул Королівського антиквара Британії у 1533 році, був Джон Леланд, завідувач бібліотекою Генріха VIII. В період ліквідації монастирів, викликаною відмовою від католицької віри, він зіграв важливу роль у порятунку книг з розгромлених монастирських бібліотек. Продовжувачем його справи став У. Кемден, який збирав топографічні матеріали по римській Британії. Своє 35-річчя Кемден ознаменував виданням фундаментального твору на латинській мові «Британія» (1586). Рукопис містив відомості про географічне положення держави з докладною реконструкцією істо-